

Animatie 'Solliciteren bij de Noordzee' in opdracht van Stichting Living landscapes. © Marike Knaapen

Jaarverslag stichting living landscapes 2023

In korte tijd en met bescheiden middelen is veel werk verzet. Het jaar 2023 stond vrijwel geheel in het teken van het filosofisch-maatschappelijk project 'Solliciteren bij de Noordzee'. Met dit project beoogt de stichting de Noordzee te betrekken bij besluiten over haar toekomst. Het is verheugend te merken dat het Noordzeeproject een snaar raakt, ook bij bestuurders en onderzoekers. Waardevolle nieuwe contacten zijn gelegd, ook met organisaties waarmee de stichting graag samenwerkt. Het boek en een televisiedocumentaire over het project verschijnen in 2024. Hoewel de Noordzee centraal stond in 2023 kwamen ook aanvragen binnen van organisaties en studenten met interesse in deep mapping, een methode die tastbare en niet-tastbare aspecten van landschap multimediaal in kaart brengt.

Stichting Living Landscapes onderzoekt, verzamelt en verbeeldt relaties tussen mens en de natuurlijke omgeving, met speciale aandacht voor subjectieve kwaliteiten van landschap. Met het organiseren van onderzoekstrajecten, workshops en activiteiten op het snijvlak van wetenschap, technologie, kunst en traditionele vormen van kennis, beoogt de stichting uiteenlopende en soms conflicterende visies over natuur en landschap bijeen te brengen en een opbouwende dialoog mogelijk te maken.

Deep mapping

Voormalig rijksbouwmeester Floris van Alkemade bespeurt overal in het land een groeiend verlangen naar een ander waardenstelsel. Jannemarie de Jonge, rijksadviseur voor de fysieke leefomgeving, pleit in haar [essay](#) in Trouw om landschap niet langer als een rekenmodel van kosten en baten te zien maar als een levend systeem. Dan gaat er een wereld open, schrijft ze. 'Je ontdekt ondergrondse netwerken van schimmels die bomen voeden. Verwondert je over vogels die energiezuinig en emissievrij duizenden kilometers afleggen.'

Als besef van verbondenheid indaalt dan ontstaan er ook nieuwe perspectieven en verdwijnt de kunstmatige scheiding tussen natuur en stad, landbouw en natuur. In de filosofie wordt verbondenheid en affectie geduid als 'gestemd in de wereld zijn'. Oftewel, in tune zijn met de omgeving waar je onderdeel van bent.

Deep mapping nodigt uit te verwonderen en de diepte in te gaan, de methode gaat uit van landschap als een levend systeem waarin organismen en landschapselementen elkaar wederzijds beïnvloeden. Tastbare aspecten én niet-tastbare aspecten van een gebied worden multimediaal in kaart gebracht. Zo ontstaat een completer beeld van wat het gebied nodig heeft, of vraagt. Wij komen iets te weten over het landschap, en het landschap weet iets van ons.

Activiteiten Deep Mapping

Presentaties, workshops en advies voor Nationaal Park Weerribben-Wieden, IVN-natuureducatie, IABR, Willem de Kooning Academie, Radboud Universiteit, studenten en theatermakers.

Vertrekpunt Solliciteren bij de Noordzee.

Als een samenleving gedwongen door omstandigheden nieuwe wegen inslaat dan brengt dat veel onzekerheid met zich mee. Het sociaal-filosofische project 'Solliciteren bij de Noordzee' wil onzekerheid ombuigen naar nieuwsgierigheid met als focus de Noordzee en het leven in zee. We hebben vaak geen idee met welke levensvormen we deze planeet delen en beseffen daardoor nauwelijks wat voor impact beslissingen óver de zee hebben op het leven ín zee. In andere levensvormen lotgenoten zien, dat is wat deze tijd van ons vraagt. Waarom zou de Noordzee niet meebeslissen over zaken die de kwaliteit van de zee en het leven in zee beïnvloeden? Baaijens zoekt uit hoe het anders kan en duikt in verteltradities die laten zien dat een betekenisvolle omgang met de zee in een moderne samenleving mogelijk is. Het onderzoek voert ze uit in overleg met de zee, partners, organisaties en personen uit verschillende disciplines en culturen.

*'In andere levens-
vormen lotgenoten
zien, dat is wat deze
tijd van ons vraagt'*

Dit project gelooft dat verbeelding en experiment cruciaal zijn als we af willen van de zee als wingewest. Op een speelse maar toch serieuze manier onderzoekt het project hoe we een toekomst naar ons toe kunnen halen waarin zee meepraat en meedenkt. De kerngedachte is dat beleidsmakers en uitvoerders wat beter luisteren naar de zee en haar belangen serieus meewegen bij het maken van plannen. In gewone mensentaal: Nederland gaat samenwerken met de zee.

Het project vloeit voort uit het filosofische taalproject 'Taal voor de toekomst' (2020-2021), dat vernieuwende 'herwilderde' taal bedacht voor een natuurinclusieve samenleving waarin onderlinge relaties centraal staan. De resultaten vroegen om verdieping én een praktische toepassing van opgedane inzichten in de weerbarstige praktijk. Deze stap wordt gezet door 'Solliciteren bij de Noordzee'. In het boek en documentaire resoneert de stem van de Noordzee én heeft de zee het laatste woord.

Geografische focus. De Noordzee is gekozen vanwege de sterke band van Nederland met de zee. De zee is niet gebonden aan door mensen bedachte grenzen. Vandaar dat het project een uitstapje maakt naar de zee rond Schotland en IJsland, waar de relatie tussen kustbewoners en de zee sterk verweven is met taal, levensfilosofie en mythologische verhalen.

Activiteiten

In 2023 stond het verzamelen van kennis en inzichten centraal ten behoeve van boek en documentaire. Het boek verschijnt bij uitgeverij Atlas Contact en de televisiedocumentaire wordt uitgezonden door De Boeddhistische Blik / Kro-Ncrv. De focus tijdens deze fase: projectplanning, research en interviews met bestuurders, kunstenaars en zeekenners in Nederland, Schotland en IJsland. Er is volop contact met publiek tijdens workshops en presentaties. Het project is te volgen via de projectwebsite en social media.

Being With: Seals

Hanna Tuulikki

Activiteiten

- Vier interviews in Schotland
- Twee interviews in IJsland
- Vijftien interviews in Nederland
- Ontmoetingen van Baaijens met de Noordzee in Egmond, Terschelling, Zeeland, Aberdeen.
- Verkennende ontmoetingen met Topconsortium voor Kennis en Innovatie Wind op Zee.
- Natuuropstelling aan de Noordzee met genodigden
- Ritueel aan Zee, stage uitgevoerd door Lianne Renes, erfgoedstudies (verslag)
- Bijdrage Onderzoek Natuurbeelden Noordzee door Arjen Buijs, WUR (rapport).
- Bijdrage Stem van de Noordzee aan congres MARE (verslag).
- Bijdrage festival 'De stem van de zee', Utrecht
- Bijdrage onderzoek visserij van UvA-student antropologie Lucas Kuijl.
- Bijdrage theatervoorstelling 'Herinner ons' over uitsterfgolf, Gouden Haas
- Workshop Water, IABR Rotterdam
- Keynote Studium Generale-Vloed, TU-Delft
- Keynote Studium Generale Leiden
- Keynote festival over het Symbioceen, A-Lab, Amsterdam.
- Keynote 'Tolken van Talen die we niet meer spreken', programma van filosoof Renate Schepen in OBA.
- Q&A met de zee t.b.v. beleidsrapport Natuurinclusief Onderwijs.
- Adviesgesprek met Milieufederatie Zeeland en provincie Zeeland over de stem van de Schelde.
- Deelname training Deep Democracy
- Animatie 'Solliciteren bij de Noordzee'.

Openbare playlist

Tolken van Talen die we niet meer spreken

Host: Renate Schepen | Productie/muziek Frits de Beer | Er ligt kennis besloten in werelden waar we geen weet van hebben. In deze serie betreed ik die onbekende werelden met een tolk die een taal verstaat die wij niet meer spreken. De tolken zijn kunstenaars, wetenschappers en ervaringsdeskundigen.

 Renate Schepen • 1 like • 1 nummer, 34 min. 50 sec

Interviews

- Podcast Tolken van Talen die we niet meer spreken, samensteller filosoof Renate Schepen.
- Optreden in televisieserie 'Grensgevallen' (Human) van theatermaker Marjolein van Heemstra.
- Optreden in heruitgezonden televisieserie 'Kan ik de wereld veranderen' (Boeddhistische Blik) van filosoof Jan Bor.

Evaluatie

De groeiende belangstelling voor deep mapping als aanvullende methode om landschap vanuit verschillende perspectieven in kaart te brengen nodigt uit tot een uitgebreidere verkenning waarbij ervaringen en mogelijkheden toegankelijk worden gemaakt en diepgaand worden besproken. De stichting steekt de voelhorens uit en onderzoekt waar dit plan zou kunnen landen.

Veldwerk en de interviews verschaften nieuwe inzichten in de blinde vlek die veel Nederlanders hebben voor de Noordzee als levende entiteit. Dat is opvallend anders in Schotland en IJsland, waar bewoners respect tonen voor de zee en de cultuur getuigt van een spirituele band die heel ver teruggaat in de tijd.

In Schotland voerden we diepgaande gesprekken met Miek Zwamborn (wieren), (Adam Nicolson (getijdenpoelen), Hanna Tuulikki (zeehonden) en Huw MacBride nam ons mee naar kelpwouden. Het snorkelen in zee en de ontmoetingen met zeehonden, kwallen, vissen en wieren resoneerde in hoofd, hart en lichaam. In IJsland stond ons bezoek in het teken van de kracht van taal en mythologie. Ontmoetingen met schrijvers Andri Snaer Magnason en Laura Broekhuysen.

In Nederland gesprekken met onder meer zoöp-oprichter Klaas Kuitenbrouwer (Het Nieuwe Instituut) en Maike van Stiphout, 'Spreker voor al het leven' (Het Nieuwe Instituut), Annemieke Nijhof (Deltares), Annet Pauwelussen (onderzoeker, WUR), Thijs de Zeeuw (landschapsarchitect), David Molenaar (Siemens Gamesa), Kadir van Lohuizen (fotograaf en schipper). De gesprekken waren inspirerend, stemden hoopvol en legden een goede basis voor het boek. Ook kregen we waardevolle suggesties voor het ombuigen van de bazige relatie met de Noordzee naar eentje waarbij de zee een stem krijgt aan de bestuurstafel.

Voorgenomen activiteiten zijn bijna allemaal uitgevoerd op enkele aanpassingen na. De informatie-rondes zijn vervangen door individuele adviesgesprekken, de publieksactiviteit met kunstenaar Valerie van Leersum kon niet doorgaan (haar project op Vlieland verviel) en *Council of All Beings* is uitgesteld tot na de publicatie van het boek. Veldwerk en interviews waren van onschatbare waarde maar de organisatie en het uitwerken van de gesprekken vroegen wel veel meer tijd en aandacht dan gedacht.

Tijdens het project zijn nieuwe contacten gelegd en allianties gesmeed voor toekomstige samenwerking. Zo stemde Annemieke Nijhof in met het verzoek om n.a.v. boek en documentaire dialoogsessies te organiseren bij Deltares met als thema het betrekken van de zee bij toekomstig onderzoek.

Hoe raken we vertrouwd met de zee, de bezieldeheid van de zee en op welke manier kan een ritueel daaraan bijdragen? Stagiaire Lisanne Renes onderzocht het. De stage eindigde met een ontroerend eenvoudig ritueel aan zee waaraan zeven personen deelnamen. Regisseur Anne van Delft begeleidde Renes bij de uitvoering.

Arita Baaijens merkte gaandeweg het project dat ze meer vertrouwd raakte met de Noordzee maar dat de zee ten diepste een mysterie blijft. Wie denkt de zee volledig te doorgronden door het verzamelen van nog meer verifieerbare data ziet iets belangrijks over het hoofd: de niet-meetbare kwaliteiten waar mythen, legenden en zeezoekers over verhalen. In de woorden van de Schotse zeegids Huw MacBride: 'Ik houd van de zee maar waarom is niet uit te leggen. Het is een gevoel.'

Lisanne Renes, ritueel aan zee. @ Solliciteren bij de Noordzee

Toelichting financieel

De inkomsten van het project zijn € 6.500,- lager uitgevallen dan begroot. Het verschil is opgevangen door enkele verschuivingen en bezuinigingen in de uitgaven. Een en ander leidt tot een klein negatief resultaat van € 30,76, dat is betaald uit het eigen vermogen van de stichting.

Partners

'Solliciteren bij de Noordzee' werkt samen met De Groene Amsterdammer, uitgeverij Atlas Contact en De Boeddhistische Blik / Kro-Ncrv.

Projectteam 2023

Arita Baaijens – projectleidster

Rosalie Blom - communicatie

Corine Datema - ontwerp

Ronnie Kroes – communicatie

Lisanne Renes – stagiaire

Plannen voor 2024-2025

- Afronding boek en documentaire 'Solliciteren bij de Noordzee'.
- In aanloop naar de lancering van het boek en de uitzending van de documentaire: voor maximale impact werken we samen met partners aan Meet Ups met publiek en leggen dialogosessies in de week bij onderzoeksinstituten en bestuurders.
- Interviews, community building, dialogosessies, Meet Ups.

Bestuur Stichting Living Landscapes

Bas Pedroli - voorzitter, sinds 2021

Jelle Troelstra - secretaris, sinds 2019

Niels Feis - penningmeester, sinds 2021 /bestuurslid, sinds 2017

Reineke van Tol - bestuurslid, sinds 2021

Marjolein Kok - bestuurslid, sinds 2021

Arita Baaijens – bestuurslid/directeur sinds 2017

Vergaderdata bestuur in 2023

8 februari en 20 september

Amsterdam / Den Haag, maart 2023

Stichting Living Landscapes

Bijlage 1. Financieel overzicht

Bijlage 2. Beeld

